Pp. 38-46 In: Gaya Scienza, vol 86 (3), 1986.

SOCIOLOGIE VAN DE ANAMORFOSE

Boekbespreking van: J. Baudrillard, *De fatale strategieën,* Duizend & Een, Amsterdam 1985. Vertaling uit het Frans door Maurice Nio en Kees Vollemans van *Les stratégies fatales,* Grasset & Fasquelle, Parijs 1983.

Agnes T.M. Schreiner
University of Amsterdam, The Netherlands

Sociologie van de anamorfose

Agnes Schreiner

Besproken wordt:
Jean Baudrillard, *De fatale strategieën*, Uitgeverij Duizend & Een, Amsterdam 1985.
Vertaling uit het Frans door Maurice Nio en Kees Vollemans van *Les stratégies fatales*, Grasset & Fasquelle, Parijs 1983.

> "Wat voelt een socioloog in een samenleving die het einde van het sociale meemaakt?"
>
> Jean Beaudrillard: "Niets treurigs, want ik heb niet iets groots voor ogen met de sociologie voorzover deze wetenschap zich richt op experimenteerarbeid, enquêtes, tautologische conclusies, enz. Ik ben veeleer een antisocioloog omdat ik juist het principe van de socialiteit, de legitimatie van het sociale opnieuw onder de loep neem. Wat me interesseert zijn de gebeurtenissen die het echec van het sociale, het politieke en al die fraaie categorieën bewerkstelligen.
> Op dezelfde manier waarop Freud de lapsus, het enigma van de zin, zocht, zoek ik datgene wat onontcijferbaar is in termen van het sociale, wat van elders komt. Er zullen altijd wel genoeg gebieden zijn om de dingen te becijferen alvorens ze te ontcijferen."
> (Uit het interview van Catherine Francblin met Baudrillard, 1985)

De fatale strategieën, het eerste boek van Baudrillard in Nederlandse vertaling, is een becijfering. Een becijfering die niets te maken heeft met het in kaart brengen van de dingen, evenmin met het opmaken van de staat ervan. Dat doet immers de sociologie met behulp van statistische en analytische verklaringsmodellen. Baudrillard gebruikt het woord becijferen in de meest letterlijke zin: het be-cijferen van de dingen, de dingen voorzien van een cijfer, een teken, een hiëroglief, een geheim schriftteken. Waar de sociologie in haar ontcijferingsarbeid de onttovering van de wereld bereikt (en tegelijk haar eigen onttovering – die *het* onderwerp is geworden op congressen en symposia en in interviews, zoals hier met Baudrillard), zoekt Baudrillard de betovering van de wereld. Een geheime verleidingskracht die van elders komt en in geen geval de zingeving en de verklaring van de dingen. Een verleidingskracht die *de strategieën* laadt wanneer deze het *fatale* meekrijgen. Strategieën zijn in feite banaal, ze betrekken zich op het alledaagse en de dag van morgen, ze zijn operationeel en finaal. Maar krijgen de strategieën een fataliteit, dan ontglippen ze aan iedere verklaarbaarheid of begrijpelijkheid. En niets is zo onverklaarbaar of onbegrijpelijk als het feit dat de massa's hun vakanties die toch bedoeld zijn om aan de sleur van alledag te ontkomen, in een nog sterkere verveling doorbrengen. Elke sociale strategie die de opheffing en de bevrijding van de sleur beoogt, loopt stuk op deze geheimzinnige verdubbeling van de sleur. Baudrillard ontcijfert de sleur niet, hij legt hem niet uit met behulp van zijn oppositionele tegenhanger, het zinvol bezig zijn. De massa's zelf becijferen de sleur, dagen hem uit door nog meer sleur. De monotonie, die het effect is van het productieproces en de geregelde arbeidsdag, kent in haar verdubbelde vorm wellicht nog maar één referentie, een geheime en niet te duiden referentie: ze komt van elders. Dat is wat Baudrillard het fatale noemt.

De lezer van dit boek van Baudrillard maakt een speurtocht naar de fatale strategieën mee: “We zullen niet naar de verandering zoeken en het vaste en het beweeglijke tegen over elkaar stellen, we zoeken wat beweeglijker is dan beweeglijk: de metamorfose… We zullen geen onderscheid maken tussen het ware en het valse, we zoeken wat valser is dan vals: de illusie en de verschijning…” (d.f.s., p. 10) Dwars tegen de dialectiek in, gaat Baudrillard op zoek naar wat lelijker is dan lelijk, verborgener dan verborgen, sneller dan snel, trager dan traag, enz. Het tijdperk van de dialectiek is voorbij: “Het reële wijkt niet voor het imaginaire, het wijkt voor iets dat reëler is dan reëel: het hyperreële. Waarder dan waar: dat is de simulatie.” (d.f.s., p. 15) Onder al deze fatale strategieën bevindt zich er één die alle overtreft: Baudrillard zal niet naar de sociale werkelijkheid zoeken en de wetenschap en het onderzoeksveld tegen over elkaar stellen, hij zoekt naar wat wetenschappelijker is dan wetenschap, *de theorie*. De sociologie en het sociale wijken niet voor de kritische sociologie, ze wijken voor de extatische, dat wil zeggen de pure en lege vorm van de sociologie: de anti-sociologie.

II

De titel die Baudrillard een boek meegeeft is vaak de sleutel tot het boek. “Als je het over simulatie hebt dan moet je boek zelf simulatief zijn. Als je spreekt over verleiding dan moet het boek zelf verleiden en zeker niet misleiden. Wanneer je spreekt over de symbolische uitwisseling dan moet het boek tegelijk simulatief en symbolisch spreken.” (Baudrillard in *Der Tod der Moderne*, p. 74) Baudrillard ontvouwt hier geenszins een literair vereiste waaraan een werk zou moeten voldoen. Zijn werken zijn niet *kunstzinnig* en sluiten niet aan bij de huidige hang naar de kunst, de poëzie, het literaire. (Deze is slechts een vlucht, een ballonvlucht waarbij men de wereld van de vastgelopen theorieën en de onttroonde utopieën tracht te overstijgen om vanuit hogere regionen de verloren greep op de dingen weer te verwerven – een tijdelijke verhitting van de luchtbel.) Eerder zijn ze *kunstmatig*, omdat ze zich van natuurlijke of organische concepten afkeren.

Beschouwt men de simulatie die toch de afkering is van het reële, als een ‘nieuwe realiteit’, dan heeft men het opnieuw over realiteiten en niet over simulatie. En ook als men de simulatie afkeurt omdat deze voor de ‘vervreemde realiteit’ staat, spreekt men over de simulatie in dienst van het principe van de realiteit. Baudrillards *Simulacres et simulation* (1981) gaat niet alleen over de simulatie als simulatie en zelfs over de simulatie van het reële, het hyperreële, maar het boek maakt zelf maakt deel uit van al die verschijnselen van het hyperrealisme (in de kunst, in de film, in onze laboratoria).

Het boek over verleiding dat zelf verleidelijk moet zijn, is *De la séduction* (1979). Seductief en niet productief. Gratuite kunstmatigheid – God of het fatum leven werkelijk in Frankrijk, en niet in Nederland waar wij ons moeten behelpen met woorden als afleiden, verleiden, en naar voren leiden, aan het daglicht brengen, produceren. De verleiding is de afkering van de productie, van alles wat het subject maakt om te behouden en op voort te bouwen. De verleiding is dus ook de afkering van de liefde. Beschouwt men de verleiding als de aanloopperiode voor een duurzame liefdesrelatie, dan heeft men het over de productieve strategie van het subject en niet over de verleiding. De verleiding is immers de strategie van het object, van de vrouw. In Baudrillards boek over de verleiding wordt de verleidelijkheid van de vrouw als object niet onthuld of aan het daglicht gebracht (geproduceerd!) als de ontkenning en de onderdrukking van de vrouw als subject. Ze wordt juist gehuld in nog meer objectiviteit, die van de absolute kunstmatigheid. De tooi, de opsmuk, het masker, het beeld, de illusie.

In *L’échange symbolique et la mort* (1976) is de symbolische uitwisseling de afkering van l’échange économique (et la vie). De economische ruil die in de sociologie, de

antropologie en de semiologie model staat voor de productie van waarden – de productiviteit van de arbeid, de functionaliteit van primitieve gebruiken en tradities, de betekenis van de taal -, dicteert de overeenkomst en de equivalentie tussen het symbolische en de achterliggende waarde ervan.

Het symbolische als uitdrukking van waarde: arbeid voor het zinvol bezig zijn, potlatch voor de functionele sociale organisatie, taal voor het betekenisvolle. Maar zoals al onze theorieën en ideologieën het niet hebben over de simulatie en de verleiding maar over het reële en de productie, zo hebben de sociologie, de antropologie en de semiologie het niet over het symbolische en de uitwisseling maar over het economische en de ruil. Daarom zegt Baudrillard dat een boek over de symbolische uitwisseling symbolisch moet zijn. Het symbool becijferen met het symbolische opdat het teken puur en leeg wordt. Het boek moet tegelijk simulatief spreken: de uitwisseling becijferen met het simulatieve opdat de circulatie puur en leeg wordt.

Trekken we de woorden van Baudrillard door naar het boek dat nu in Nederlandse vertaling is verschenen, dan moet dit boek over de fatale strategieën zelf een fatale strategie zijn. Het boek draagt niet alleen de titel, het *is* ook de titel. Dit geldt eveneens voor de onderdelen van het boek: ieder boekdeel, elk hoofdstuk en elke (sub) paragraaf heeft zijn eigen sleutel. De tekst over de extase raakt door de opeenvolgingen en verkondigingen in een extase die doet denken aan de geëxalteerde getuigenissen tijdens evangelische meetings. De tekst over de inertie laat het (ver)lichtende citaat van Canetti over het einde van de geschiedenis vertragen tot het geheel en al gedoofd is. De tekst over het terrorisme is terroristisch, die over de ironie ironisch, doe over de dreiging dreigend, die over het kwaad kwaadaardig. En het is een verdienste van de vertalers dat de tekst ook in het Nederlands sluipt als het gaat over schaduwen, verzekert als het gaat over de aansprakelijkheid, steekt als het gaat over het toeslaand geweld.

III

De radicale hypothesen over de gebeurtenissen die het einde van het sociale, het politieke en alle zingevingssystemen inluiden, vormt Baudrillard met behulp van de analogie. De analogie tussen de zwaarlijvige (die vreemde zwaarlijvigheid, die men overal in de U.S.A. tegenkomt) en onze databanken, tussen de gijzelaar en de media, tussen de porno en de stereo. De analogie is op het eerste gezicht niet evident. Evenmin is er sprake van een metafoor, een beeld dat op pakkende wijze een bepaalde realiteit vat. De zwaarlijvige is niet de metafoor voor onze databanken, noch is het omgekeerde het geval. Eerder zijn ze beide simulacra: onze enige realiteit, omdat de realiteit is verdwenen. En om deze verdwijning gaat het, deze maakt de analogie uit: de verdwijning van het lichaam, van de grenzen van het lichaam bij de zwaarlijvige, de verdwijning van de informatie bij de ongebreidelde computeropslag. “Exxon: de Amerikaanse regering vraagt de multinational om een globaal rapport over al zijn activiteiten in de wereld. Resultaat: twaalf delen van elk duizend bladzijden, waarvan het lezen, en zeker het analyseren, verscheidene jaren zou kosten. *Waar is de informatie?* Moet men een dieetleer van de informatie uitdenken? Moet men de zwaarlijvigen, de zwaarlijvige systemen, een vermageringskuur voorschrijven en instituten voor desinformatie oprichten?” (d.f.s.. p. 18/9)
Waar is de bibliotheek in de microfiches? Waar is de muzikaliteit in de hifitorens? Waar is de seksualiteit in de porno? In al deze gebeurtenissen, van de zwaarlijvigheid tot en met de porno, gaat de scène (het ‘live’ optreden) verloren. De analogie houdt niet op bij het verdwijnen van de scène, die de dialectische spanning tussen de realiteit van het bereikte resultaat en het (nog) niet bereikte ideaal tot uitdrukking bracht. De analyse gaat verder: in het

streven naar het ideaal zijn we aan gene zijde van het ideaal beland, namelijk in wat idealer is dan ideaal. Wat idealer is dan ideaal verhoudt zich niet meer dialectisch tot de realiteit, het heeft de realiteit geabsorbeerd, het is onze hyperrealiteit. Zo horen wij in onze huiskamers te midden van al onze hi-tech apparatuur waarmee we ieder ruisje kunnen wegdraaien en elke onvolkomenheid kunnen bijstellen, iets wat we nooit in de concertzaal kunnen horen. Dat is geen muziek, het is 'de extase van de muzikaliteit'. (Baudrillard, 1985b, p.12). Perfecter dan perfect (hi-tech), hoorbaarder dan hoorbaar (hifi), zichtbaarder dan zichtbaar (porno) – het zijn allemaal 'figuren van de ondergang van de illusie, het spel en de scène, figuren dus van het OBSCENE' (d.f.s, p.76). "De obsceniteit verschijnt in alle gedaanten van de moderniteit. Wij zijn gewend haar voornamelijk te ontwaren in het bedrijven van de seks maar ze omvat alles wat zichtbaar kan worden bedreven – ze wordt het bedrijven van de zichtbaarheid zelf." (d.f.s., p. 88) Het obscene is het eindstation van de productie, want er wordt niets meer geproduceerd: er bestaat alleen nog de productie van de productie, het bedrijven van de zichtbaarheid. Dat is de 'extase van de productiviteit', zou Baudrillard zeggen. Deze extase wordt op perfecte wijze becijferd door de Duitse simulacrafabrieken. "Daar conserveert men ten behoeve van de werklozen en bij afwezigheid van enige 'reële' productie, de psychosociale ervaring van het arbeidsproces. Fantastische hallucinatie van de moderne wereld: in een sfeer die voortaan volmaakt nutteloos is, worden de werklozen ervoor betaald om voor niets (als men dit zo kan zeggen) de gebaren van de productie te herhalen. Dit is kort gezegd de extase van de arbeid, zij beleven de extatische vorm van de arbeid. Tegelijk is niets obscener, niets melancholieker dan deze parodie op de arbeid. De proletariër wordt een plastic love-doll." (d.f.s., p. 96) Voer voor de (kritische) sociologen. De restauratie van de arbeid, de restauratie van de waarde, zoals het herinvoeren van de schuld en de verantwoordelijkheid die verloren is gegaan in onze verzekeringsmaatschappij met haar risico- en aansprakelijkheids-beginsel? Opnieuw een subjectieve strategie, die de objectieve wereld zuivert van alles wat van elders komt. "Misschien hebben ze gelijk. Misschien moet men het wegkwijnen van de waarde een halt toeroepen. Genoeg terroristische radicaliteit, genoeg simulacra – een nieuwe golf van moraal, van geloof, van zin. Weg met de obscure analyses!" (d.f.s., p. 23) Alsof de triomfantelijke subjectiviteit niet uitmondt in de obsceniteit!

Het spreekt vanzelf dat Baudrillard deze weg terug niet inslaat. Nadat hij in het eerste hoofdstuk, *extase en inertie*, de verdubbeling heeft verbonden met de fataliteit en in het daaropvolgende, *de transpolitieke figuren*, de obsceniteit met de verdwijning, kiest hij in alle hoofdstukken daarna de enige weg die rest: de om-weg, de weg van de omkering, die van de fatale verschijning.

IV

Het boek de fatale strategieën is eigenlijk een boek over de fatale verschijningen… Het boek zelf is een fatale verschijning. En hiermee is voorspeld dat het geen bestseller wordt. De lezer wordt geen trouwhartige en subjectieve leesbaarheid voorgehouden. Is de vereiste van de leesbaarheid trouwens niet het bedrijven van de zichtbaarheid en dus de obsceniteit van de softe communicatie?

V

De fatale verschijning is iets dat opdoemt zonder oorzaak: het is het pure object. Dit is niet wat wij voor 'het vervreemde deel, het vervloekte deel van het subject' houden. Het gaat niet om de gangbare analyse van het object. "Het object is verachtelijk, obsceen, passief,

prostitutief, het is het vleesgeworden Kwaad, de vleesgeworden vervreemding in haar pure staat. Als slaaf kan het slechts in achting stijgen wanneer het wordt opgenomen in een dialectiek van meester en slaaf, waarin men automatisch getuige zal zijn van het nieuwe evangelie, de belofte voor het object om tot subject verheven te worden." (d.f.s., p. 175/6) Wordt het object niet gedefinieerd of begrepen in de dialectiek van subject en object, noch in de metafysica van een subjectwereld, dan is het een pure verschijning zonder oorzaak maar met een consequentie. De fatale consequentie van de omkeerbaarheid. De finale, rationele, morele wereld van het subject wijkt plots voor de oneindige, irrationele, immorele wereld van het object. "Het object is datgene wat is verdwenen aan de horizon van het subject, en in het hart van deze verdwijning omsingelt het het subject in zijn fatale strategie. Het is dus het subject dat verdwijnt aan de horizon van het object." (d.f.s., p. 179/80) Alles wat het subject tot object heeft gemaakt, wat de subjectieve interpretatie tot objectiviteit heeft verklaard, helpt door het principe van de omkeerbaarheid het subjectivisme naar de andere wereld. De laatste strohalm waaraan het subjectivisme zich vastklampt – de *crisis* die in de plaats is gekomen van de lineaire vooruitgang, het *toeval* dat de plaats heeft ingenomen van de causaliteit, het *verlangen* en de *onschuld van het worden* die de wil en de schuld van het bestaan hebben vervangen – breekt onder de vaart van de *catastrofe*, de inbreuk van het *lot*, de macht van de *verleiding* en de *almacht van het denken*. Al deze figuren zijn fataal want ze komen van elders. Daarom kan men zeggen dat het boek van Baudrillard over de fatale strategieën eigenlijk een boek is over *de ander*, van oudsher de figuur die van buiten komt en het subject altijd al bestookt en bespookt. *Het object* is de ander. "Het is de spiegel. Het verwijst het subject naar zijn dodelijke transparantie. En het kan het subject juist fascineren en verleiden omdat het geen eigen substantie of betekenis uitstraalt. Het pure object is soeverein omdat het de soevereiniteit van het subject zal breken en het in zijn eigen waandenkbeeld zal verstrikken." (*Suprematie van het object*, p. 179)

De absolute waar is de ander. "Geen dialectiek tussen gebruiks- en ruilwaarde, de synthese is een krachteloze oplossing, de dialectiek is een nostalgische oplossing. De enige radicale en moderne oplossing (die van Baudelaire) is, datgene in de waar accentueren wat nieuw, origineel, onverwacht, geniaal is, namelijk de formele onverschilligheid voor het nut en de waarde, de prioriteit van de totale circulatie." (*De absolute waar*, p. 184/5)

Het seksobject is de ander. "Iets in de vrouw negeert het bezit. Iets in het object negeert het bezit. Het bezit is de preoccupatie en de trots van het subject, maar niet van het object, dat zich daar net zo weinig om bekommert als om zijn bevrijding. Het object wil niets dan verleiden – op die manier speelt het een spel met zijn onderworpenheid, zoals de dieren met hun zwijgen, zoals de stenen met hun onverschilligheid, zoals de vrouwen met hun blik, een spel dat het altijd wint." (*Lof van het seksobject*, p. 194)

De schaduw is de ander. De schaduw die altijd de mogelijkheid bezit om een eigen leven te leiden. Verkocht aan de duivel (Peter Schlemihl) of geschonken door een ander (Sophie Calle van wie een foto, behorend bij haar Venetiaans schaduwproject, op de cover van de Nederlandse uitgave prijkt), trekt de schaduw het subject in een dodelijke val. "Door iemand stap voor stap te volgen (te schaduwen) wist men al zijn sporen uit. Niemand kan echter zonder sporen leven. Vandaar dat iedereen zich na enige tij omdraait als hij wordt gevolgd. Zelfs als niets erop wijst moet hij nog een voorgevoel hebben van de betovering die hem omringt." (*De grijze imminentie*, p. 204)

De droom is de ander. "De dromen waren nauw verwant aan het lot, sinds Freud zijn ze meer verwant geworden aan het verlangen. Ze hebben hun (misschien wel boosaardige) betovering verloren door plaats in te ruimen voor de arbeid van het onbewuste. (…) Maar de verleiding wreekt zich. Op ironische wijze herstelt ze haar verschijning in de droom, in de alom bekende vorm van de therapiedromen die de analyticus trachten te verleiden en de analyse van haar weg afbrengen." (*Het kristal wreekt zich*, p. 221, 223)

Het spel is de ander. “In de sfeer van het spel is de hele strategie erop gericht een deëscalatie van de rationele oorzaken en omgekeerd een escalatie van magische aaneenschakelingen uit te lokken. Geen uitlokking van een gelukkige kans die zich bij elke inzet opnieuw kan voordoen (de beroemde gelijkblijvende waarschijnlijkheid van het toeval bij alle inzetten), maar juist een fatale aaneenschakeling van gelukkige inzetten (maar ook van ongelukkige, niet zozeer het winnen als wel de fataliteit is van belang).” (*Het fatale of de imminente omkeerbaarheid*, p. 236)

De geïnitieerde is de ander. “Men zegt dat het wilde denken alles subjectiveert, zonder acht te slaan op de objectiviteit van de wereld. Maar wij zijn het die met de objectieve reden als alibi alles subjectiveren, alles psychologiseren, overal een occulte subjectiviteit aan opleggen. De ceremonie maakt een einde aan dit occultisme van de subjectiviteit.” (*De ceremonie van de wereld*, p. 257)

VI

Er is een figuur van de ander de het radicaalste is, waarin alle voorgaande culmineren: Het KWAAD. Het is de absolute (en niet dialectische) tegenpool van het Goede en daarmee niet te verzoenen. De wereld is tegenstrijdig. Ook de toekomst is tegenstrijdig, zoals Canetti schrijft in *Die gespaltene Zukunft* (1972): ons staat geen harmonie van de tegenstellingen te wachten maar alleen een antagonistische splitsing.

> “Dat wat komt, leidt een ander bestaan dan ooit tevoren, het komt sneller naderbij en wordt bewust veroorzaakt. De gevaren ervan zijn ons hoogsteigen werk; maar net zo goed de verwachtingen. De werkelijkheid van het komende heeft zich gesplitst: aan de ene kant de vernietiging, aan de nadere kant het goede leven. Beide zijn gelijktijdig werkzaam, in de wereld, in ons. Deze splitsing, deze dubbele toekomst, is absoluut, en er is niemand die haar kan negeren. Iedereen ziet tegelijk een donkere en een lichte gedaante, die met beklemmende snelheid op hem afkomen. Men kan de ene verdringen om alleen nog de andere te zien, toch zijn beide altijd onophoudelijk aanwezig.”

Zowel de absolute splitsing als de beklemmende snelheid zijn nieuw. Voor Canetti, en ook voor Baudrillard, betekent dit niet dat we in een nieuw stadium van de geschiedenis zijn beland. We zijn voorbij de geschiedenis, want de absolute splitsing verhinderd het synthetiserende, dialectische verloop van de geschiedenis, en ook de beklemmende snelheid, sneller dan snel, maakt een lineair en door de normale tijd gescandeerd verloop van de geschiedenis onmogelijk.

Nieuw is ook die gesplitste donkere verschijning van het Kwaad, die Canetti hier met een meer dan vooruitziende blik binnen de einder brengt, - maar, moet men hieraan toevoegen, niet zonder een geheime gedaanteverwisseling. Het Kwaad is niet meer het Beest of Mefisto: het is ‘de spiraal van wat almaar slechter wordt’. Ook het kwaad ondergaat het lot van de verdubbeling, van de overpotentiëring. “Want het subject mag in zijn ellende, in zijn spiegel het principe van het Kwaad weerkaatsen, het object wil dat het nog slechter wordt en eist het slechtste voor zich op. Het geeft blijk van een radicalere negativiteit: als alles tenslotte ongehoorzaam is aan de symbolische orde, komt dit omdat oorspronkelijk alles was afgekeerd. Voordat de wereld geproduceerd werd, was ze verleid. (…) Werkelijk duivels, alleen in gedachte al, is de oorspronkelijke afkering.” (d.f.s., p. 282)

Er is echter een belangrijk verschil tussen Canetti en Baudrillard, een verschilpunt in de analyse. Probeert Canetti de verschijning van het Kwaad binnen de menselijke horizon te brengen, in de wereld van de productie (het wordt ‘bewust veroorzaakt’ en is ‘ons

hoogsteigen werk'), Baudrillard laat het Kwaad schitteren aan de onmenselijke wereld van het object, in de wereld van de verleiding. De realiteit van het Kwaad die Canetti aanvoert – de ongehoorde dreiging van een atoomoorlog, de excessieve groei van de wereldbevolking, de vervuiling van het milieu (1972, p. 116) – is een hyperrealiteit van het menselijk handelen.

Maar het bijzondere van de gigantische overpotentiëring, de extremisering, het obscene is juist dat ze niet (meer) de effecten van het menselijk handelen zijn. De aaneenschakeling in de obsceniteit voltrekt zich buiten onze controle en buiten ons initiatief om. De obsceniteit is dus een fatale aaneenschakeling, die we alleen *gefascineerd*, in vervoering of verstarring, kunnen volgen. Maar er is nog een fatale aaneenschakeling: die van het fatale geluk of ongeluk dat ons overkomt en ons *verleidt*. Twee ongelijksoortige aaneenschakelingen met een geheimzinnige overeenkomst: de extremiteit. "In deze extremisering is de logica van de gelijktijdigheid der tegengestelde effecten werkzaam. Het is mogelijk dat men de effecten van de obsceniteit en die van de verleiding radicaal tegenover elkaar moet stellen, maar misschien moet men ze ook samenvoegen en ze beide vatten in hun onoplosbare anamorfose." (d.f.s., p. 80) En wat is er fascinerender, verleidelijker (en duivelser!) dan de anamorfose? Een frontaal gezichtspunt levert slechts een chaotisch en ondefinieerbaar beeld op. Alleen een extreme gezichtshoek of de toepassing van kunstgrepen (een holle of bolle spiegel) schenkt ons een duidelijk beeld (zoals de schedel op het schilderij van *De ambassadeurs* van Holbein).

De frontale benadering van de sociologie levert ons slechts het chaotische beeld van het toeval, de crisis, en het ondefinieerbare beeld van het verlangen en de onschuld van het worden. De omweg, de weg van de omkering van de antisociologie schenkt ons een blik op het fatum, de catastrofe, en de schittering van de verleiding en de almacht van het denken.

Aangehaalde literatuur:

Baudrillard, Jean
1976 *L'échange symbolique et la mort*, Gallimard, Parijs
1979 *De la séduction*, Galilée, Parijs
1981 *Simulacres et simulation*, Galilée, Parijs
1983 *Les stratégies fatales*, Grasset & Fasquelle, Parijs
1985a *De fatale strategieën* (d.f.s.) , Nederlandse vertaling Maurice Nio en Kees Vollemans, Duidend & Een, Amsterdam
1985b L'an 200 ne passera pas, in: *Traverses* 33 & 34 (jan. 1985) p. 8-16

Canetti, Elias
1972 *Die gespaltene Zukunft*, Hanser, München

Francblin, Catherine
1985 Interview, Jean Baudrillard et la 'gauche divine' in : *Art Press*, février 85, p. 38-41

Der Tod der Moderne
1983 Eine diskussion, Konkursbuch, Tübingen